

ÜTT ÇƏRÇİVƏSİNDƏ MÜBAHİSƏLƏRİN HƏLLİ MƏRHƏLƏLƏRİNİN HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

**Mədətli Fərid İlham oğlu,
Azərbaycan Turizm və Menecment
Universitetinin doktorantı.**

Malayziya, Moldova, Norveç, Oman, Pak-
istan, Panama, Paraqvay, Şri-Lanka, Tayvan,
Tailand, Dominikan Respublikası, Qırğızıstan,

Gürcüstan, Qonduras, Xor-
vatiya, İordaniya kimi döv-
lətlətin və dövlətlər birli-
yinin nümayəndələri daxil
idi. Azərbaycan Respubli-
kası ÜTT-yə üzv olan döv-
lətlərlə birbaşa danışıqlara
2004-cü ildə başlamışdır.
Heç bir şübhə yoxdur ki,
Azərbaycan Respublikası
ÜTT-yə üzv olmağa çalışır,
çünki belə üzvlük bir sıra
üstünlüklər və imtiyazlar
verir. Mütəxəssislərin he-
sablamlarına əsasən ÜTT
müqavilələrinin və saziş-
lərinin həyata keçirilməsi
hər il ümumdünya gəlirini

*Məqalədə Ümumdünya Ticarət Təşkilatı çərçivə-
sində beynəlxalq mübahisələrin həllinin hüquqi mexanizmi
tədqiq olunur. Müəllif belə bir nəticəyə gəlir ki, ÜTT çər-
çivəsində beynəlxalq ticarət mübahisələrin həllinin hüquqi
mexanizminin əsas mərhələlərinin elmi cəhətdən tədqiq
edilməsi bu təşkilatda mübahisələrin həlli prosedurlarına
dair bütöv bir təəssurat yaranmasına və zəruri nəzəri
bilgilərin alınmasına imkan verir. Müəllifin fikrincə, Azər-
baycan Respublikasına beynəlxalq ticarət və xidmətlərin
göstərilməsi sahəsində yarana bilən mübahisələrin uğurla
həll edilməsi üçün ÜTT müraciət etmə imkanına baxıl-
masında təsərrüfat subyektlərinin müvafiq səlahiyyətli
dövlət orqanları ilə qarşılıqlı fəaliyyətinin hüquqi kon-
sepsiyasının tərtib edilməsi məqsədilə tədbirlərin görülməsi
məqsədəmüvafiqdir.*

Açar sözlər: Azərbaycan Respublikası,
ÜTT, beynəlxalq hüquq, mübahisələr, həll
etmə, mərhələ, məsləhətləşmələr, münisiflər
qrupları, apellyasiya orqanı

Bəlli olduğu kimi, Ümumdünya Ticarət
Təşkilatında (ÜTT) müşahidəçi sta-
tusuna malik olan Azərbaycan Respublikası
uzun müddət ərzində bu təşkilata üzv olmaq
haqqında danışıqlar aparır. ÜTT Katibliyində
16 iyul 1997-ci ildə Azərbaycan Respublikası
üzrə işçi qrupu yaradılmışdır və bu qrupa
28 ölkənin, o cümlədən ABŞ, Aİ, Çin, Hindis-
tan, Yaponiya, Kanada, Cənubi Koreya,
İşveçrə, Avstraliya, Türkiyə, Vyetnam, Misir,

235 mlrd. dollar artırır. [1, s. 232] ÜTT
beynəlxalq ticarətin hüquqi şərtlərinin, onun
prinsipləri və normalarının yaradılması və
tərtib edilməsinin yeganə real dünya
mərkəzidir və həm ticarət münasibətlərinin
yeni qaydalarının müəyyən edilməsinə və
mövcud olan qaydalarının dəqiqləşdirilməsinə
və həmçinin mübahisələrin həll olunmasına
yönəlmiş ikitərəfli və çoxtərəfli danışıqların
aparılması yeridir. [2, s. 518] Azərbaycan
Respublikasının ÜTT-yə daxil olunması üzrə
danışıqlarda Azərbaycan Respublikasının
nümayəndə heyətinə başçılıq edən Azər-
baycan Respublikasının Xarici İşlər nazirinin
müavini M.Məmmədquliyevin sözlərinə görə

Azərbaycan Respublikasının ÜTT-yə üzvlüyü yalnız müddət məsələsidir. “Azərbaycan Respublikasının qeyri-neft sektorunun diversifikasiyası prosesi özünün nəticələrini verdikdən sonra və ölkə iqtisadiyyatının prioritet, aparıcı sahələri sabit artım göstərdikdə, ölkəmizin ÜTT-yə üzv olmaq üçün konkret vaxt çərçivələri haqqında məsələyə baxıla bilər. Bununla bağlı iqtisadi islahatların ilk nəticələri 2020-ci ilə gözlənilir”. [3] ÜTT-yə üzv olduğu halda Azərbaycan Respublikası ÜTT çərçivəsində yaradılmış və hal-hazırda mövcud olan, beynəlxalq mübahisələrin həll edilməsi mexanizmi daxil olmaqla, beynəlxalq ticarət və beynəlxalq xidmətlər sahəsində öz maraqlarını müdafiə etmək üçün bu təşkilatda verilən imkanlardan istifadə etmək hüququna malik olacaq. Belə ki, bütövlükdə götürdükdə ÜTT çərçivəsində beynəlxalq mübahisələrin həlli hüquqi mexanizm kifayət qədər səmərəli, effektivdir və bu beynəlxalq təşkilata üzv olan bütün dövlətlər tərəfindən aktiv istifadə olunur. ÜTT yaradılması anından bu günə kimi bu təşkilat çərçivəsində 500-dən çox mübahisələrin baxılmasına təşəbbüs göstərilmiş və bu işlər üzrə 350-dən çox qərar və qətnamələr qəbul olunmuşdur. [4] Havyer Kərim qeyd edir ki, 2016-cı il bu beynəlxalq ticarət təşkilatı öz fəaliyyətinə başladığından ÜTT çərçivəsində mübahisələrin tənzimlənməsi sistemi üçün ən yüklü il olmuşdur. Bu il ərzində ÜTT münisflər qruplarında, Apellyasiya orqanında və arbitraj baxışında 41 iş mövcud idi. Müqayisə üçün 2015-ci ildə belə işlərin sayı cəmi 26 idi. Təkcə ÜTT münisflər qrupları hər ay ərzində, orta götürdükdə, ÜTT-yə üzv ölkələr arasında yaranmış 19 aktiv mübahisə ilə məşğul idilər. [5] Və bu ten-

deniya sabit olaraq tədricən artmaqda davam edir. Belə ki, bizim hesablamalara əsasən 2017-ci ildə ÜTT çərçivəsində 17 yeni işin başlanmasına təşəbbüs göstərilmiş, 2018-ci il ərzində belə yeni işlərin sayı 39-a çatmış, 2019-cu ilin tam olmayan 6 ay çərçivəsində isə belə yeni işlərin sayı artıq 10-a çatmışdır. Qısa təhlil göstərir ki, ÜTT çərçivəsində belə yeni işlərin baxılmasına təşəbbüs əsasən ABŞ tərəfindən göstərilir. Çox güman ki, bu Tramp administrasiyası tərəfindən iqtisadi sahədə həyata keçirilən sərt proteksionist siyasətin nəticəsidir. ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli mexanizminin müəyx az bir müddət ərzində geniş şəkildə bəyənilmiş və tanınmışdır, və bu ən yeni beynəlxalq iqtisadi hüquq tarixində heç bir presedentə malik deyil. [6, s. 675]

Təbii bir haldır ki, Azərbaycan Respublikası ÜTT-yə üzv olduğu halda bütün bunlar bizim ölkəyə də aid olunacaq. ÜTT-yə üzv olduğu halda Azərbaycan Respublikası ÜTT çərçivəsində mövcud olan dövlətlər arasında mübahisələrin həlli mexanizminə müraciət etmə hüququna malik olacaq. Bu hal isə bizim ölkəyə ÜTT-yə üzv olan digər ölkələrlə bərabər hüquqlarla yarana bilən ticarət və digər iqtisadi xarakterli mübahisələrdə öz iqtisadi maraqlarını müdafiə etmək və qorumaq imkanını yaradacaq. Bu səbəbdən ÜTT çərçivəsində dövlətlər arasında mübahisələrin həlli hüquq mexanizminin xüsusiyyətlərinin tədqiq edilməsi Azərbaycan beynəlxalq hüquq elmi üçün böyük nəzəri və praktiki maraq kəsb edir.

ÜTT çərçivəsində dövlətlər arasında mübahisələrin həlli prosesi bir neçə ardıcıl gələn mərhələlərdən ibarətdir. Birinci mərhələni həm də hazırlıq mərhələsi adlandırmaq olar

(hüquq ədəbiyyatında bu terminlə yanaşı, həmçinin “hazırlıq stadiyası” termini də istifadə olunur). [7, s. 194] Fikrimizcə, hər iki termin arasında faktiki olaraq fərq olmadığından onların hər birindən istifadə etmək olar. Tanınmış alimlər Q.H. Horlik və H. Bekman göstərdiyi kimi, ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həll edilməsi üzrə işin baxışına birbaşa ÜTT-nin Mübahisələrin Həlli Orqanına (daha sonra MHO) müraciət etməkdən əvvəl hazırlıq mərhələsi gəlir. Bu mərhələ mübahisənin tərəfləri üçün vacib əhəmiyyət kəsb edir, çünki dövlətlərin özləri öz milli qanunvericiliklərinin müddəalarını nəzərə almaqla bu mərhələnin aparılmasının xüsusiyyətlərinə və həmçinin səlahiyyətlərinə beynəlxalq ticarət məsələləri daxil olan dövlət orqanlarının təşkilatı strukturunu müəyyən edir və hüquqi cəhətdən tənzimləyir. [8, s. 1]

Onu da xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli üzrə əsas hüquqi bazasını “Mübahisələrin həlli qaydaları və prosedurları haqqında Razılaşmalar” (MHQPR) adlandırılan xüsusi sənəd təşkil edir. Bu sənəd ÜTT-nin təsis edilməsinə dair Sazişin tərkib hissəsidir və ona Əlavə № 2 forması şəklində əlavə edilmişdir. MHQPR-də ÜTT-yə üzv olan dövlətlər arasında mümkün mübahisənin predmetinə iqtisadi və ya hüquqi qiymətin verilməsinin həyata keçirilməsini məcbur edən hər hansı bir normalar və ya müddəalar mövcud deyil. Belə ki, MHQPR-nin 3.7 maddəsi göstərir ki, “işə başlamazdan əvvəl üzv-dövlət yazır ki, prosedurların əsasında hərəkətlərin edilməsinin məhsuldar olub-olmamasına dair öz qiymətini verir”. [9] Bu müddəaya aid «European Communities – Regime for the im-

portation, sale and distribution of bananas» işi üzrə 9 sentyabr 1997-ci il tarixli MHO Apellyasiya Orqanının(AO) məruzəsində öz əksini tapmış aşağıdakı şərh göstərmək olar. Belə ki, bu məruzənin 133 p. qeyd edilir ki, AO bu müraciətin iştirakçıları dövlətlər işin qaldırılması üçün qanuni marağın olması zərurəti haqqında tələbin beynəlxalq hüquqda mövcud olmasına dair BMT Beynəlxalq Məhkəməsinin (BM) və Beynəlxalq Ədalət Mühakiməsinin Daimi Palatasının (BƏMDP) bəzi qərarlarına istinad edirlər. Bunu əsas götürərək, onlar ehtimal edirlər ki, beynəlxalq hüquqda belə bir müddəə öz əksini tapmışdır ki, işin baxılması məqsədilə qaldırılması üçün təşəbbüskar tərəfin bu işdə qanuni marağı olmalıdır. Bununla bağlı MHO AO belə bir nəticəyə gəlir ki, BMT BM və BƏMDP-heç bir qərarı belə bir ümumi qayda müəyyən etmir ki, bütün beynəlxalq məhkəmə proseslərində iddianı qaldıran tərəf belə bir iddianı qaldırmaq üçün “qanuni marağa” malik olmalıdır. Daha sonra, məruzənin 135 p. vurğulanır ki, hər bir ÜTT-yə üzv olan dövlət QATT 1994 XXIII: 1 m. və MHQPR-nin 3.7 m. çərçivəsində digər ÜTT-yə üzv dövlətə qarşı işin qaldırılması haqqında qərarın qəbulu ilə bağlı olan öz hərəkətlərində geniş azadlığa malikdir. Bu isə, həmçinin, nəzərdə tutur ki, onun tərəfindən istənilən hər hansı bir hərəkətin “məhsuldar” və sərfəli olub-olmaması haqqında qərarın qəbul edilməsi məsələlərini ÜTT-ya üzv olan dövlət əsasən özü tənzimləyəcək. [10]

Beləliklə, bu işin qaldırılması məqsədə-müvafiqliyi haqqında məsələnin həll edilməsi dövlətin özünün milli hüquq sisteminə aid edilir. Bu mərhələnin əsas məqsədi beynəlxalq ticarət sahəsində tərəflərin hər hansı bir po-

zulmuş maraqlarının olub-olmamasının müəyyən edilməsindən ibarətdir. Bununla yanaşı, bu mərhələnin digər əsas məqsədi mübahisənin həm iqtisadi, həm də hüquqi ekspertizasının keçirilməsindən ibarətdir. Builkin mərhələyə beynəlxalq ticarət məsələləri üzrə müvafiq səlahiyyətə malik olan və ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli proseduruna birbaşa çıxışı olan dövlət orqanları cəlb olunur. Bundan əlavə, bu mərhələyə həmçinin birbaşa beynəlxalq ticarəti həyata keçirən müxtəlif təşkilatlar (korporasiyalar, firmalar, müəssisələr və s.) cəlb olunurlar. Beləliklə, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, təsərrüfat subyektləri və onların mənsub olduqları dövlətlər arasında qarşılıqlı fəaliyyət ÜTT çərçivəsində mübahisələrin tənzimlənməsi prosedurunun ayrılmaz ilkin mərhələsidir, çünki beynəlxalq ticarət münasibətləri onlarda ixracatçı şirkətlərin iştirakı olmadıqda mümkün-süzdür. [11, s. 163-164] Dövlət çərçivəsində bütün hüquqi prosedurların aparılmasından sonra beynəlxalq ticarət və xidmətlərin göstərilməsi sahəsində hər hansı bir qanuni maraqların pozulması müəyyən edildiyi halda dövlətin özü ÜTT çərçivəsində məsləhətləşmələr mərhələsinin keçirilməsinin təsəbbüskarı qismində çıxış edir. ÜTT çərçivəsində mübahisələrin tənzimlənməsi prosedurunun bu mərhələdə tərkib hissəsi kimi konkret hər hansı bir iş üzrə MHO müraciət etmək perspektivlərinin təhlil edilməsi məqsədilə hüquqi şəxslər formasında olan təsərrüfat subyektlərinin və səlahiyyətli dövlət orqanlarının qarşılıqlı fəaliyyəti çıxış edir. Belə prosedurlar hər hansı bir dövlətin milli qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutula bilər. Bu halda müvafiq səlahiyyətli dövlət orqanlarının öz ölkələrinin təsərrüfat subyektləri ilə əməkdaşlığı normativ

cəhətdən tənzimlənir. Bununla belə, prinsipə, belə prosedurlar praktikada hər hansı bir qanunvericilik rəsmiləşdirilməsi olmadan belə tətbiq edilə bilər. Lakin, hətta belə növ qarşılıqlı fəaliyyətin qanunvericilik cəhətdən əks olunmuş qaydasının olmadığı haldə belə inkişaf etmiş dövlətlərin çoxunda təsərrüfat subyektləri, o cümlədən müxtəlif ixracatçı təşkilatlar ümumi məqsədə nail olmaq üçün öz ölkəsinin müvafiq səlahiyyətli dövlət orqanları ilə çox məhsuldar və səmərəli əməkdaşlıq edirlər. Q. Şafferin qeyd etdiyi kimi, belə təşkilatlar dövlət orqanlarının diqqətini mümkün olan pozuntulara yönəldir, ixracatçı dövlət tərəfindən görülmüş tədbirlərin əsassız olmasını təsdiqləyən tədqiqatların aparılmasını təmin edir, bəzən isə belə təşkilatlar mübahisənin münisiflər qrupu və Apellyasiya orqanı tərəfindən baxılması çərçivəsində dövlətin mövqesinin formalaşmasında və təqdim edilməsində iştirak edirlər. [11, s.164] L.İ. Zaytseva vurğulayır ki: “Dövlətin ixracatçı şirkətləri ilə əməkdaşlıq etmək və onların fikrinə qulaq asmaq hazırlığından mübahisənin sonrakı gedişatı və bunun nəticəsi kimi, beynəlxalq ticarət sahəsində maraqların müdafiəsi imkanı asılıdır”. [7, s. 197]

ÜTT-yə üzv dövlət tərəfindən ÜTT çərçivəsində mübahisələrin tənzimlənməsi prosedurlarına müraciət etmək qərarını verməsi halında ticarət mübahisələrinin tənzimlənməsinin növbəti mərhələsindən danışmaq olar. Bu mərhələnin təsəbbüskarı qismində ÜTT müqavilələri üzrə beynəlxalq ticarət sahəsində öz hüquqlarının və qanuni maraqlarının pozulmasını iddia edən tərəf çıxış edir. ÜTT çərçivəsində mübahisəyə baxılmasının təsəbbüskarı olan dövlət müvafiq tələbi irəli sürür və bu haqda ÜTT-nin Ka-

tibliyinə bildiriş göndərir. Belə müraciət Mübahisələrin Həlli Orqanın (MHO) ünvanına göndərilir. MHO ÜTT-nin yaradılması haqqında Sazişə müvafiq olaraq münisflər qrupunun təsis edilməsi, belə münisflər qrupları və AO tərəfindən hazırlanmış məruzələrin qəbul edilməsi, çıxarılmış qərarların və irəli sürülmüş təkliflərin və məsləhətlərin tətbiqi və icrası üzərində nəzarətin həyata keçirilməsi və həmçinin imtiyazların dayandırılmasına razılıq verilməsi kimi səlahiyyətlərə malikdir. ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli üzrə birinci mərhələnin əsas məzmunu tərəflər arasında məsləhətlərin aparılmasından ibarətdir. Belə məsləhətləşmələrə ilkin mərhələnin çərçivəsində də baxmaq olar, çünki onlar dövlətlər tərəfindən MHO-nun hər hansı bir müdaxiləsi olmadan birbaşa həyata keçirilir. Bu isə mübahisələrin münisflər qrupları tərəfindən baxılmasına qədər olan mərhələdə baş verir və mübahisə tərəflərinin mövqelərində mühüm ziddiyyətlərin müəyyən edilməsi məqsədini güdür. Öz hüquqi mahiyyətinə görə hökumətlərarası məsləhətləşmələr dövlətlər arasında mübahisələrin sülh vasitələri ilə həll edilməsi növlərindən birisini təşkil edir. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, beynəlxalq hüquq nəzəriyyəsi və praktikasında mübahisələrin sülh yolu ilə həll edilməsinin müxtəlif beynəlxalq hüquq vasitələri nəzərdə tutulub. Belə ki, BMT Nizamnaməsinin 33-cü m. nəzərdə tutur ki, dövlətlər öz aralarında yaranan beynəlxalq mübahisələrin tez bir zamanda və ədalətli həll edilməsinə çalışmalıdırlar. Bu yolda onlar danışıqlara, müayinəyə, vasitəçiliyə, barışdırılmağa, arbitraja, məhkəmə baxışına, regional orqanlara və ya sazişlərə müraciət etməlidirlər yaxud öz seçimi ilə digər dinc vasitələrə əl atmalıdırlar.

[12] Bu müddəa BMT Baş Assambleyasının 24 oktyabr 1970-ci il tarixli Beynəlxalq hüquq prinsipləri haqqında Bəyannaməsində də öz əksini tapmışdır. Belə ki, bu Bəyannamədə mübahisələrin dinc həll edilməsi vasitələri arasında danışıqlar birinci yere qoyulmuşdur. [13] BMT Beynəlxalq Məhkəməsi BMT xidmətində olarkən vurulmuş zərərin ödənilməsi haqqında məsələ üzrə özünün 11 aprel 1949-il tarixli məşvərətçi rəyində danışıqları beynəlxalq iddialardan irəli gələn mübahisələrin tənzimlənməsi vasitələrindən birisikimi qeyd etmişdir. [14] Beynəlxalq danışıqlar mübahisələrin həllinin birinci mərhələsini təşkil edir və “mübahisələrin həllinin ən dinamik və səmərəli vasitəsidir”. [2, s. 228] Beynəlxalq hüququn əsas subyektləri olan dövlətlər tərəfindən danışıqların mübahisələrin vacib həll edilməsi vasitəsi və beynəlxalq hüquq institutu kimi tanınması bir sıra beynəlxalq-hüquqi aktlarda da öz əksini tapmışdır. Belə ki, 8 aprel 1983-cü il tarixli “Dövlət mülkiyyəti, dövlət arxivləri və dövlət borclarına dair dövlətlərin hüquqvarisliyi haqqında” Vyana konvensiyasının 42-ci m. nəzərdə tutub ki, bu konvensiyanın şərhinə və tətbiqinə aid onun iki və ya bir neçə iştirakçı-dövlətlər arasında mübahisə yarandığı halda, dövlətlər, onların hər hansı birisinin xahişi üzrə, belə mübahisəni məsləhətləşmələr və danışıqlar vasitəsilə həll edilməsinə çalışacaqlar. [15] Bu müddəaya əsaslanaraq V.A.Vasilenko belə bir nəticəyə gəlir ki, danışıqlar mübahisələrin dinc yolla tənzimlənməsinin digər vasitələrinin istifadə edilməsi hallarının çoxunda belə mübahisənin tənzimlənməsinin ilkin anı olmaqla onun mütəlak yekunlaşdırma vasitəsidir. [16, s. 153]

Beləliklə, məsləhətləşmələr beynəlxalq danışıqların ən çox yayılmış növlərindən birisidir. İ.İ. Lukaşuk qeyd edir ki, məsləhətləşmələr təşkili sadəliklə və az formallıqla fərqlənən danışıqların bir növüdür. [1, s. 268]

Dövlətlərin beynəlxalq praktikasında məsləhətləşmələrin iki növünü fərqləndirmək olar: fakultativ və məcburi. Beynəlxalq hüquq doktrinasında məcburi məsləhətləşmələri həm də müqavilə məsləhətləşmələri adlanırlar. [17, s. 6] ÜTT çərçivəsində mübahisələrinin baxılmasında məcburi məsləhətləşmələrin aparılması nəzərdə tutulub. Belə ki, QATT 1947 XXII maddəsi (bu maddə heç bir dəyişiklik edilmədən QATT 1994 redaksiyasında qalmışdır) nəzərdə tutur ki: “Razılığa gələn hər bir tərəf hazırki Müqavilənin qüvvədə olması ilə bağlı hər hansı bir məsələyə dair digər razılığa gələn tərəfin edə biləcəyi təqdimatlar üzrə məsləhətləşmələr üçün adekvat imkanlar yaradacaq və onlara xoş məramla baxacaq. ÜTT-yə üzv dövlətlər QATT 1947 XXII və XXIII m. uyğun olaraq tətbiq edilən mübahisələrin tənzimlənməsi prinsiplərinə və həmçinin MHQPR-də inkişaf etmiş və dəyişdirilmiş şəkildə olan qaydalar və prosedurlara əməl edilməsi üçün öz hazırlıqlarını təsdiq edirlər”. [18] ÜTT çərçivəsində mübahisələrin tənzimlənməsinin birinci mərhələsinin əsas məzmunu tərəflər arasında məsləhətləşmələrin aparılmasından ibarətdir. Bu mərhələ vacib hüquqi əhəmiyyətə malikdir. Belə ki, mübahisə edən tərəflərin mütəxəssisləri və hüquqşünasları bu mərhələdə qarşılıqlı tərəflərin mövqeləri və hüquqi arqumentləri, dəlilləri ilə tanış olurlar və həmçinin tərəflərin mövqeləri nəzərə alınmaqla mübahisənin həllinin mümkün olan perspektivlərini dəyərləndirirlər.

Beləliklə, məsləhətləşmələr mərhələsi bir sıra vacib funksiyaları yerinə yetirir. Önləyici, preventiv funksiya ilə yanaşı, digər funksiyaları, o cümlədən informativ funksiyanı; razılaşdırıcı-barışdırıcı funksiyanı da qeyd etmək lazımdır. Bir çox hallarda bu mərhələdən sonra bir sıra məsələlər üzrə razılığa gəlmək olur, xüsusən əsas olmayan məsələlər üzrə (belə ki, tələblər geri götürülür).

Beləliklə, tərəflər arasında mübahisəli məsələlərin sayını azaltmaq mümkün olur və onların arasından ən əsaslarını ayırmaq imkanı əldə edilir. Məsləhətləşmələrin keçirilməsi haqqında hər bir xahiş və tətbiq edilən tədbirlərin və şikayətin hüquqi əsaslarının göstərilməsi daxil olunmaqla, onun motivləri ifadə edilməklə, mütləq yazılı formada təqdim olunur. ÜTT çərçivəsində müvafiq sazişlərin müddəalarına müvafiq olaraq məsləhətləşmələrin keçirilməsi mərhələsinin gedişində, üzv-dövlətlər mübahisənin predmetini təşkil edən məsələnin qarşılıqlı məqbul tənzimlənməsi üçün səylərin göstərilməsinə can atmalıdırlar. Bununla yanaşı, məsləhətləşmələr konfidensial xarakter daşıyır və mübahisənin istənilən sonrakı baxışında hər hansı bir üzv-dövlətin hüquqlarına zərər vurmur. Bundan əlavə, qeyd etmək lazımdır ki, praktikada müddətlərə heç də həmişə əməl edilmir. Belə ki, yuxarıda qeyd edilən 9 sentyabr 1997-ci il tarixli “European Communities – Regime for the importation, sale and distribution of bananas” işində mübahisənin başlanması 20 yanvar 1999-cu il tarixinə düşür (yəni bu tarixdə məsləhətləşmələrin keçirilməsi haqqında sorğu göndərilmişdir). Lakin bu mübahisə uzun müddət ərzində, yəni 13 ildən çox bir müddət ərzində məsləhətləşmələr mərhələsində idi. Və yalnız 8

noyabr 2012-ci ildə mübahisənin tərəfləri MHQPR 3.6 m. əsasında tərəflər üçün qarşılıqlı məqbul olan qərarın əldə edilməsi haqqında MHO-nu məlumatlandırmışlar.

Beləliklə, MHQPR-də göstərilən müddətlərə əməl edilməsi mübahisələrin baxılmasının növbəti mərhələsinə keçməsi üçün məcburidir. Onlar belə bir imkanı verirlər, lakin onları məcbur etmirlər və mübahisənin baxılmasına təsəbbüskar olan tərəfin üzərinə öhdəliklər qoymurlar.

Məsləhətləşmələrin keçirilməsi nəticələri üzrə bir sıra aşağıdakı tədbirlər qəbul oluna və həyata keçirilə bilər:

1. Mübahisələrin predmeti üzrə irəli sürülmüş tələblərdən imtina etmə.

2. Ona qarşı şikayət verilmiş üzv-dövlət tərəfindən pozuntuların könüllü aradan qaldırılması.

3. Mübahisə tərəfləri tərəflərin qarşılıqlı imtiyazların verilməsi yolu ilə mübahisənin tənzimlənməsi haqqında qərarın qəbul edilməsi.

4. 60 günlük müddət bitdikdən sonra tərəflərin qarşılıqlı razılığı üzrə ÜTT çərçivəsindən kənar məsləhətləşmələrin davam edilməsi.

5. Əgər 60 gün keçdikdən sonra mübahisə həll olunmursa, mübahisənin mahiyyət üzrə baxışı üçün münisflər qrupunun yaradılması haqqında sorğunun göndərilməsi. Bu isə ÜTT çərçivəsində mübahisənin baxılmasının yeni mərhələsi deməkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, məsləhətləşmələrin keçirilməsi mərhələsindən sonra mübahisələrin müəyyən sayı həll olunmamış qalır, lakin, bununla yanaşı, onlar növbəti

mərhələyə – münisflər qrupunun yaradılması mərhələsinə çatmırlar. Məsələn, Kara M. Reynoldsun qeyd etdiyi kimi (Aİ-nin pendirə subsidiyalarına dair 8 oktyabr 1997-ci ildə ABŞ tərəfindən verilmiş şikayətləri “European Communities – Measures Affecting the Exportation of Processed Cheese”, ÜTT-də “baxılmasını gözləyən işlərin” dördü biri həqiqətən baxılmasını gözləyir; bu işlə bağlı olan problemləri ölkələr həll edə bilməmişlər və iddiaçıların, çox güman ki, işin növbəti mərhələdə baxılması üçün panel qrupunun yaradılması haqqında xahiş ilə müraciət etməklə işin davam edilməsi üçün kifayət qədər resursları və ya istəkləri çatmır. Belə ki, ABŞ-nın rəsmi nümayəndəsi vurğulamışdır ki, ABŞ-nın Aİ-nin pendirə subsidiyalarına dair 1997-ci ildə verilmiş şikayətləri artıq “ölmüşlər”. [19, s. 10-11] Qeyd etmək lazımdır ki, ÜTT çərçivəsində ticarət mübahisələrin həlli mərhələsi kimi məsləhətləşmələrin keçirilməsinin məqsəd müvafiqliyinə və səmərəliliyinə dair hüquq doktrinasında ümumi qəbul olunmuş bir rəy yoxdur. Həmçinin bu problem üzrə üzv-dövlətlərin mövqeləri də bir-birindən fərqlidir.

Şübhəsiz, məsləhətləşmələrin vacib, əhəmiyyətli üstünlüyü ondan ibarətdir ki, onların keçirilməsi mübahisə edən tərəflərdən böyük həcmdə xərclər tələb etmir. Bu hal xüsusilə inkişafda olan dövlətlər üçün çox vacib və əhəmiyyətlidir. Bu səbəbdən inkişafda olan dövlətlərin böyük bir hissəsinə həmçinin, bunu nəzərə alaraq, bir sıra digər inkişaf etmiş dövlətlər (məsələn, Yaponiya) məsləhətləşmələrin rolunun gücləndirilməsinin lehinə çıxış edirlər. Belə ki, məsləhətləşmələr mərhələsini bitmiş hesab etmək üçün tərəflər arasında ən azı iki dövlətlərarası

görüşlərin keçirilməsinin zəruriliyi haqqında müddəalar irəli sürülür.[7, s. 199-200] İnkişafda olan dövlətlərə əlavə imkanların verilməsi üçün ixtisaslaşdırılmış mərkəzin yaradılması, inkişafda olan dövlət tərəfindən inkişaf etmiş ÜTT üzvləri olan dövlətlərə qarşı mübahisənin qaldırılması halında məsləhətləşmələrin aparılması kimi təkliflər irəli sürülür. Bütövləkdə hüquq ədəbiyyatında ÜTT çərçivəsində mübahisələrin başlanmasında məsləhətləşmələr mərhələsinin rolu müsbət dəyərləndirilir. Bununla bağlı əsas dəlil kimi məsləhətləşmələr mərhələsinin məhsuldarlığı çıxış edir. Qaldırılmış mübahisələrin müəyyən bir sayı məhz bu mərhələdə yekunlaşır və bitir. Bununla yanaşı, məsləhətləşmələrin keçirilməsindən sonra bir sıra mübahisələr həll olunmamış qalsa da, lakin müxtəlif səbəblər üzündən mübahisənin baxılmasına təşəbbüs göstərmiş dövlət işin baxılması üçün yeni mərhələyə keçməsi və münisflər qrupunun yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış etməkdən imtina edə bilər. Məsələn, 1995-ci ildən 2019-cu ilin iyun ayına kimi cəmi ÜTT çərçivəsində 584 mübahisənin baxılmasına təşəbbüs göstərilmişdir (sonuncu belə iş 10 may 2019-cu ildə “India- Tariff Treatment on Certain Goods” Hindistan - müəyyən mallar üzrə tarif rejimi”) və onlardan 200-dən çoxu məsləhətləşmələr mərhələsində bitmişdir. [20]

Bununla yanaşı, yalnız 60-dan bir az artıq olan hallarda mübahisə tərəfləri mübahisə predmeti üzrə mövqelərində öz fikir ayrılıqlarını həll edə bilmiş və tərəflər üçün qarşılıqlı məqbul olan qərara gələ bilmişlər. Qalan mübahisələr isə, məzmunca, sonadək həll olunmamış formada, belə demək olarsa “dondurulmuş” vəziyyətdə qalmışdır.

Beləliklə, birmənalı olaraq, məsləhətləşmələr ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli mexanizmində həqiqətən vacib, hərdən mühüm rol oynayırlar. Bununla belə, onlar heç də həmişə mübahisə tərəflərinin fikir ayrılıqlarını həll edə bilmirlər. Bu səbəbdən hal-hazırda məsləhətləşmələrin keçirilməsinə dair MHQPR-də dəyişikliklərin edilməsi zəruriliyi haqqında təkliflər irəli sürülür.

Mübahisənin baxılmasına təşəbbüs göstərmiş tərəf üçün məsləhətləşmələr mərhələsi gözlənilən nəticələr vermədiyi halda, belə tərəf MHO-ya münisflər qrupunun yaradılması haqqında xahişlə müraciət edə bilər. Bu halda MHO tərəfindən münisflər qrupu yaradılır. Bu haldabir istisna var. Əgər MHO konsensusla belə bir qərara gəlsə ki, münisflər qrupunun yaradılmasına ehtiyac yoxdur, belə bir qrup yaradılmır. Münisflər qrupunun yaradılması haqqında xahiş yazılı formada göndərməlidir. Bu sənəddə bundan əvvəl məsləhətləşmələrin keçirilib-keçirilməməsi göstərilir, mübahisə predmeti üzrə konkret tədbirlər müəyyən edilir və problemi aydın şəkildə təsvir etmək məqsədi ilə mübahisə tərəfinin şikayətinin hüquqi əsası qısa formada ifadə olunur. Əgər təşəbbüskar dövlət adı səlahiyyətlərdən fərqli olan səlahiyyətlərə malik münisflər qrupunun yaradılmasını xahiş edirsə, bu halda belə xahişdə yazılı formada xüsusi səlahiyyətlər haqqında edilən təklif öz əksini tapmalıdır (MHQPR 6 m.).

ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli prosedurunun növbəti mərhələsi münisflər qrupunun yaradılmasından ibarətdir. Əgər mübahisə tərəfləri bu məsələ üzrə başqa bir razılığa gəlməyiblərsə, özünün yaradılması tarixindən 20 gün müddətində münisflər qrupu müəyyən bir tərəfin MHO baxışına

verilmiş bu mübahisədən irəli gələn məsələləri tədqiq edir və öz nəticələrini ifadə edir. Münsiflər qrupları mübahisələrin baxışı prosesində mübahisə tərəflərin göstərdikləri sazişlərin müvafiq müddəalarını rəhbər tuturlar. Münsiflər qrupu şəxsi əsasda, mübahisə predmeti sahəsində yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin arasından seçilərək formalaşdırılır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, münsiflər qruplarının funksiyası MHQPR və ÜTT-nin digər sazişlərinə müvafiq olaraq MHO-ya öz səlahiyyətlərini yerinə yetirməkdə yardım göstərməkdən ibarətdir. Münsiflər qrupları araşdırılan işin faktiki hallarının dəyərləndirilməsi daxil olmaqla, onun qarşısında qoyulmuş məsələyə obyektiv qiymət verir, tərəflərin təqdimatlarını və arqumentlərini, dəlillərini, ÜTT-nin müvafiq əhatə olunmuş sazişlərinin müddəalarının tətbiq edilməsi məsələlərini araşdırır və MHO tərəfindən tövsiyələr irəli sürməsinə və ya konkret qərar qəbul etməsinə kömək edə bilən nəticələri ifadə edir. Münsiflər qrupu nəticələr, qərar və tövsiyələr əks etdirən məruzə hazırlayır və 6 ay müddətdən gec olmayaraq bu məruzəni onun təsdiq olunması üçün MHO-ya təqdim edir. Mübahisə tərəflərdən birisi apellyasiya verməsinə dair öz qərarı haqqında MHO-ya rəsmi məlumat verdikdə, apellyasiya prosedurunun yekunlaşmasına qədər MHO tərəfindən münsiflər qrupunun məruzəsinə baxılır.

Münsiflər qruplarının məruzəsindən ÜTT daimi Apellyasiya orqanına şikayət verilməsi halında ÜTT çərçivəsində mübahisələrin baxılmasının növbəti mərhələsi apellyasiya icraatı ilə bağlıdır. Bu orqan MHO tərəfindən təsis edilir. Apellyasiya orqanının funksiyasına daha əvvəl münsiflər qrupları tərəfindən ba-

xılmış işlər üzrə apellyasiyanın baxılması daxildir. Apellyasiya orqanına daxil olan üzvlər şəxsi qisimdə çıxış edirlər və mənsub olan dövlətləri təmsil etmirlər. Ümumi qayda olaraq, apellyasiya baxışının uzunluğu hər hansı bir tərəfin apellyasiyaya vermək qərarı haqqında rəsmi məlumat verdiyi tarixdən Apellyasiya orqanının məruzəsinin yayılması tarixinədək, 60 gündən çox olmamalıdır. Əgər hər hansı bir səbəblərdən Apellyasiya orqanı hesab etsə ki, o bu müddətdə məruzəni təqdim edə bilməyəcək, o yazılı surətdə MHO-nu belə gecikmənin səbəbləri və həmdə öz məruzəsinə təqdim edə biləcəyi təqribi tarix haqqında məlumatlandırır. İstənilən halda apellyasiya baxışı 90 gündən çox davam edə bilməz. Bununla bərabər, apellyasiya münsiflər qrupunun məruzəsində göstərilmiş yalnız müstəsna olaraq hüquqi məsələlərlə məhdudlaşır. Apellyasiya orqanı münsiflər qrupunun nəticələrini təsdiqləmək, dəyişmək və ya ləğv etmək hüququna malikdir. Apellyasiya orqanının məruzəsi təsdiqlənməsi məqsədilə MHO-ya verilir. Bununla yanaşı, MHO Apellyasiya orqanının məruzəsinə onun yayılmasından 30 gün müddətində qəbul etməməsi haqqında qərar qəbul etdiyi hal istisna olmaqla (belə qərar isə yalnız konsensusla qəbul olunur), Apellyasiya orqanının qərarı şərtsiz mübahisə tərəfləri tərəfindən tanınır. 1995-ci ildən başlayaraq 137 iş apellyasiya şikayəti mərhələsini keçmişdir. Münsiflər qruplarının və Apellyasiya orqanının məruzələri MHO tərəfindən onların rədd edilməsi haqqında qərar qəbul edilmədikdə bəyənilmiş hesab edilir. Bu haqda qərarın qəbul edilməsi üçün konsensus tələb olunur. Fransız alimləri D.Karro və P.Jüyar qeyd etdikləri kimi, bu proseduru neqativ

konsensus kimi təsnifləndirmək olar (Hans Qut isə bunu geriyə konsensus adlandırır), [21, s. 140] bu isə keçmişdə qərarların qəbulunun qarşısını alan “veto”dan yan keçmək imkanını yaradır. [22, s. 58] Öz növbəsində, belə qayda mübahisələrin həlli proseduruna müəyyən bir avtomatizm verir. Hüquq ədəbiyyatında da ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli mexanizminin əsasına qoyulmuş “geriyə konsensus” qaydasının səmərəliliyi xüsusilə qeyd edilir. [23, s. 1224] Faktiki olaraq MHO funksiyaları mübahisələrin baxılması ÜTT Baş Şurası tərəfindən həyata keçirilir. MHO vəzifəsi münisflər qrupunun qərarına bu qərarın hüququayğunluğu, ÜTT qaydalarına və standartlarına müvafiq olması nöqteyi-nəzərindən hüquqi qiymət verilməsindən ibarətdir. Bir qayda olaraq bu orqan ayda bir dəfə öz iclaslarını keçirir. Bütövlükdə, mübahisə qayda pozuntusu aradan qaldırıldığı halda həll olunmuş hesab edilir. Əgər ÜTT üzvü olan dövlət münisflər qrupunun tövsiyələrini yerinə yetirmirsə, bu halda belə dövlətə qarşı mübahisənin digər tərəfi razılaşdırılmış tarif imtiyazlarının qüvvəsinin dayandırılması, müəyyən ödəmənin tələb edilməsi və s. kimi tədbirləri tətbiq edə bilər.

Çıxardılmış tövsiyələr əsasında mübahisənin həll edilmə vasitələri və təqsirli tərəfin məsuliyyət dərəcəsi aşağıdakı kimi ola bilər: tövsiyələri qəbul etmək və pozuntunun aradan qaldırılması üçün tədbirlər görmək; müvafiq kompensasiyanı ödəmək və ya təklif etmək; MHO-dan səlahiyyətlər istəmək və əks tədbirləri, xüsusən, razılaşdırılmış tarif imtiyazlarının qüvvəsinin dayandırılmasını həyata keçirmək. Məsələn, bunun nəticəsində “qanunu pozmuş” dövlətdən idxal edilən malların tarif dərəcəsi artır. Mübahisə predmeti xid-

mətlərin göstərilməsi sahəsi olduğu halda isə ekvivalent tədbirlərə əl atılır.

Bütün yuxarıda göstərilənləri xülasə edərək aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar:

1. Bir sıra ardıcıl mərhələlərdən ibarət olan ÜTT çərçivəsində mübahisələrin həlli hüquqi mexanizmi kifayət qədər səmərəlidir və ÜTT-yə üzv olan dövlətlərə beynəlxalq ticarət və xidmətlərin göstərilməsi sahəsində öz iqtisadi maraqlarının müdafiəsi üçün təsirli vasitələr verir.

2. Göstərilən hər bir mərhələ (stadiya) ardıcılıqla tətbiq edilir, lakin, bununla yanaşı, növbəti mərhələnin başlanması bütövlükdə tərəflərin istəyindən asılıdır, yəni mübahisə əvvəlki mərhələdə həll edilə bilinmədiyi halda, tərəflər tənzimlənmənin növbəti mərhələsinə keçirilir.

3. ÜTT çərçivəsində beynəlxalq ticarət mübahisələrin həll edilməsi prosesinin müxtəlif mərhələlərinin elmi cəhətdən tədqiq edilməsi bu təşkilatda mübahisələrin həlli sistemində aid zəruri nəzəri bilgiləri və bütövlükdə bir təsəvvürü əldə etməyə imkan verir.

4. Azərbaycan Respublikası beynəlxalq ticarət və xidmətlərin göstərilməsi sahəsində yarana bilən mübahisələrin həlli üçün ÜTT-yə müraciət etdiyi halda onun müvafiq dövlət orqanlarının təsərrüfat subyektləri ilə qarşılıqlı fəaliyyətin hüquqi konsepsiyasının tərtib edilməsi prosesinə indidən başlamaq məqsəd müvafiqdir.

5. Azərbaycan Respublikasının ÜTT-yə üzv olması və buna müvafiq olaraq, ÜTT çərçivəsində mübahisələrin hüquqi tənzimlənmə sistemində iştirakı, şübhəsiz, beynəlxalq ticarət və xidmətlərin göstərilməsi sahəsində milli iqtisadi maraqların müdafiəsinin hüquqi vasitələrindən birisini təşkil edir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов. Изд. 3-е, перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2007.
2. Международное публичное право: учеб.; отв. ред. К.А. Бекяшев. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2009.
3. Махмуд Мамедкулиев о возможном вступлении Азербайджана в ВТО // <http://www.novoye-vremya.com/w117653/.../#.XOUSY8gzbiU>
4. World Trade Organization. Dispute settlement // https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm
5. Carim X. WTO Dispute Settlement Body - Developments in 2016 // https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/carim318_e.htm
6. Международное право/Вольфганг Граф Витцум и др. пер. с нем. М.: Инфотропик Медиа, 2011.
7. Зайцева Л.И. Механизм разрешения споров в рамках ВТО: стадии, предшествующие передаче спора третейским группам // Вестник Иркутского Государственного технического университета, 2015, № 6, с. 194-200
8. Gary N. Horlick G. N., Boeckmann H. What to do before you call the WTO: The prelitigation assessment of trade barriers. International Centre for Trade and Sustainable Development, Geneva, Issue Paper. 2013. № 13.
9. Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes // 1869 UNTS 401
10. European Communities – Regime for the importation, sale and distribution of bananas. AB-1997-3. Report of the Appellate Body. World trade organization, WT/DS27/AB/R, 9 September 1997 // [http://www.world-tradelaw.net/reports/wtoab/ec-bananas\(ab\).pdf.download](http://www.world-tradelaw.net/reports/wtoab/ec-bananas(ab).pdf.download)
11. Shaffer G. Public-Private Partnerships in WTO Dispute Settlement: the US and EU Experience // The WTO in the Twenty-First Century: Dispute Settlement, Negotiations, and Regionalism in Asia. Cambridge University Press. 2007.
12. Charter of the United Nations. 24 October 1945 // 1 UN Treaty Series XVI
13. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations. Adopted on 24 October 1970 // <https://www.un-documents.net/a25r2625.htm>
14. International Court of Justice. Reparation of Injuries Suffered in Service of the U.N., Advisory Opinion, 1949 I.C.J. 174 (Apr. 11) // <http://www.icj-cij.org/files/case-related/4/004-19490411-ADV-01-00-EN.pdf>
15. Vienna Convention on Succession of States in Respect of State Property, Archives and Debts, 22 ILM 308 (1983)
16. Курс международного права. В 7 т. Т. 3. Основные институты международного права. – М., Наука, 1990.
17. Вылегжанина Е.Е. Межгосударственные консультации в современном праве. Автореф. дис. кандид. юрид. наук, М., 1983.
18. World trade Organization. General Agreement on Tariffs and Trade 1994. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT). 55 U.N.T.S. 194.
19. Kara M. Reynolds. Why Are So Many WTO Disputes Abandoned?, Working Papers, American University, Department of Economics, 2007.
20. World Trade Organization. Chronological list of disputes cases // https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm
21. Houtte H. The Law of International Trade. London, Sweet&Maxwell, 2002.
22. Карро Д., Жюйар П. Международное экономическое право М., Международные отношения, 2002.
23. Borghet K. The Review of the WTO Understanding on Dispute Settlement: Some Reflections on the Current Debate // American University International Law Review, 1999, № 14, issue 4.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ СТАДИЙ РАЗРЕШЕНИЯ СПОРОВ В РАМКАХ ВТО

Фарид Мадатли,
докторант Азербайджанского Университета Туризма и Менеджмента.

В статье исследуется правовой механизм разрешения международных споров в рамках ВТО. Автор приходит к выводу, что научное исследование основных стадий правового механизма разрешения международных торговых споров в рамках ВТО позволяет получить необходимые теоретические знания и целостное представление в отношении процедур разрешения споров в этой организации. По мнению автора, Азербайджану целесообразно приступить к разработке юридической концепции взаимодействия соответствующих компетентных государственных органов с субъектами хозяйствования при рассмотрении возможности обращения в ВТО для успешного разрешения возможных споров в области международной торговли и оказания услуг.

Ключевые слова: *Азербайджанская Республика, ВТО, международное право, споры, разрешение, этап, консультации, третейские группы, апелляционный орган*

LEGAL ASPECTS OF THE STAGES OF DISPUTE RESOLUTION WITHIN THE WTO FRAMEWORK

Farid Madatli,
Doctoral student of the Azerbaijan University of Tourism and Management.

The article investigates the legal mechanism for resolving international disputes within the WTO. The author concludes that a scientific study of the main stages of the legal mechanism for resolving international trade disputes within the WTO allows obtaining the necessary theoretical knowledge and a holistic view of dispute resolution procedures in this organization. According to the author, it is advisable for Azerbaijan to start developing a legal concept of the interaction of relevant competent state bodies with business entities when considering the possibility of applying to the WTO for the successful resolution of possible disputes in the field of international trade and provision of services.

Keywords: *Azerbaijan Republic, WTO, international law, disputes, solution, stage, consultations, panels, appellate body*

